

דף נט

פא. א. כלי שנשבר או פורק, ועדיין הוא ראוי לשימוש מסוים אך לא מעין מלאכתו הראשונה — האם הוא טמא כבתחילה אם לאו?

ב. סנדל של בהמה — האם הוא מקבל טומאה?

א. כלי שנשבר או פורק ואינו ראוי למעין מלאכתו הראשונה אלא לשימוש אחר — לענין טומאת מדרס אינו מטמא אם עתה אינו ראוי למדרס. [והוא הדין אם מתחילתו אינו מיועד למדרס, כגון סאה שכפאה וישב עליה, שנאמר אשר ישב עליו הזב — מי שמייוחד לשיבה, יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו].

ולענין טומאת מת — מחלוקת אמוראים; לרבי יוחנן אינו מטמא אלא אם ראוי הוא למעין מלאכתו הראשונה, כגון זוג שניטל ממנו העינבל, ראוי להקישו על גבי חרס. ולרבי יוסי בר' חנינא ורבי אלעזר, אפילו אם ראוי למלאכה אחרת, טמא. [וכן היא דעת רב ורבי חנינא].

א. אם ייחדו (לעולם. חז"א כלים טו, טז) למלאכה אחרת — לכל הדעות טמא. וכן לענין מדרס, אם ייחד הסאה לשיבה — טמאה (עפ"י תוס').

ב. לפי פירוש התוס', לא אמר רבי יוחנן אלא כשהכלי עומד לחזור לקדמותו, אבל אם אינו עומד לחזור, אין צריך שיהא משמש מעין מלאכתו הראשונה.

הראשונים צדדו אופנים שכלי שנשבר טהור אפילו הוא ראוי למעין מלאכתו הראשונה, [לפי שאינו ראוי לחזור לקדמותו. עריטב"א ועוד], כגון כלי של אכלין שניקב כמוציא זית, אינו טמא אלא אם ייחדו מעתה לרימונים — לשיטת רש"י להלן זה:

ג. משמע מדברי הרמב"ם שאין הלכה כרבי יוחנן אלא כדעת הרבים, שלטומאת מת אין צריך שיהא ראוי למלאכתו הראשונה (עפ"י חז"א כלים טו, טז).

ב. סנדל בהמה של מתכת — טמא, (ואעפ"י שכלי תשמיש בהמה טהורים), לרב — הואיל וראוי לשתות בו מים במלחמה. [אבל אם הוא מאוס שאי אפשר לשתות בו (וקשה לנקותו ואין הדרך לנקותו. ע' חז"א כלים יז, ד), טהור]. לרבי חנינא — הואיל וראוי לסוך בו שמן במלחמה, [ואפילו אינו ראוי לשתיה]. לרבי יוחנן — הואיל וראוי לאדם בשעה שבורח מן הקרב ורץ בו על קוצים וברקנים. [אבל סנדל כבד שאי אפשר לרוץ בו, טהור. ואפילו הוא ראוי לשימושים אחרים, סובר רבי יוחנן שאם אינו ראוי למעין מלאכתו הראשונה, טהור].

א. מסתימת הרמב"ם נראה שאין חילוק בין כבד וקל. ומשמע שאין הלכה כרבי יוחנן (עפ"י חז"א).

ב. סנדל בהמה של עץ, יתכן ואינו טמא, שדרכו להתקלקל לכל שימושי האדם הנ"ל (עפ"י תוס').

דפים נט — ס (סב)

פב. האם מותר לצאת בדברים דלהלן בשבת?

א. עיר של זהב.

ב. כלילא (= עטרה שבראש).

ג. קמרא (= אבנט שיש בו זהב ואבנים טובות); אבנט על גבי אבנט.

ד. רסוקא (= חתיכת מעיל רחבה).

ה. נזמים.

ו. טבעות.

ז. מחט; (סיכה).

א. לרבי מאיר, 'עיר של זהב' נחשב משאוי ואם יצאת בו האשה חייבת חטאת. לחכמים, דינו תכשיט ואעפ"כ לא תצא בו, שמא תראהו לחברתה ותוליך ד' אמות ברשות הרבים. רבי אליעזר מתיר לכתחילה, כי תכשיט זה רגיל רק אצל אשה חשובה, ואין דרכה של אשה חשובה לשלוף תכשיטיה להראותם. [וסתם מתניתין כחכמים. וכן הלכה].

רש"י ותוס' נחלקו במהות תכשיט זה, האם הוא ענוד על הבגד או נתון על הראש ככתר. ולענין הדין אין נפקותא ביניהם, כי כל תכשיט מיוחד שיש בו חשש שמא תשלוף ותראהו — בכלל איסור חכמים (שו"ע הגר"ז).

ב. כלילא — רב אסר ושמואל התיר. [וכן דרשו לוי בנהרדעא ורבה בר אבוח במוזא, להתיר]. ללשון אחת בגמרא מחלוקתם אמורה בכלילא העשויה רצועה מעוטרת בזהב ובאבנים טובות, אבל עשויה כולה מזהב או מכסף — אסור לדברי הכל, שמא תשלוף ותראה. ואולם רב אשי שנה לקולא, מחלוקתם בשל טס (או חוט. ר"ף) של זהב, [ושמואל מתיר לפי שאין דרכה של אשה חשובה — שהיא רגילה בתכשיט זה — לשולפו], אבל ברצועה, דברי הכל מותר. וכן הוכיחו מדברי רב יוסף.

הרי"ף סתם להתיר, ומשמע שנקט כדברי שמואל, לוי ורבה בר אבוח. ואולם הרי"ז כתב שהלכה כרב וכפי דברי רב אשי, הלכך אין התר אלא ברצועה, אבל העשוי כולו מזהב או כסף — אסור (וכן היא דעת ר"ח, וכ"כ הרמב"ן בדעת הרי"ף. וכן נקט הריטב"א).

ג. קמרא (= אבנט מקושט) — מותר לצאת בו. יש אומרים: עשוי רצועה משובצת. וי"א טס או חוט זהב.

והלכה כלשון אחרונה, הלכך מותר אפילו העשוי מזהב, כל שכן העשוי מרצועה או מטלית משובצת (רי"ף).

קמרא על גבי האבנט — הרי זה כאדם החגור בשני אבנטים (רב אשי).

ונחלקו דעות הראשונים אם מותר הדבר או אסור. וכתבו הפוסקים לחוש לדעה המחמירה. ואולם אם הדרך לחגור שני חגורות, או כגון שכל אבנט נתון על בגד אחר, כגון אחד על החלוק ואחד על המעיל העליון — מותר (פוסקים). כתבו פוסקים אחרונים, מותר לאדם לצאת חגור באבנט המיוחד לתפילה, על בגדו העליון, גם אם יש לו חגור אחר במכנסיו. ואולם אם יש לו חגור במכנסיו ורוצה ללבוש חגור לתפילה על המכנסים — בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב עו וח"ד קא) אסור. ויש מתירים.

ד. רסוקא (= חתיכת מעיל רחבה); אם תלויות בה רצועות לקשרה ולהדקה — מותר לצאת בה. ואם לאו — אסור, שמא יפול מעליה ותשכח ותביאנו בידה.

ה. נזמי האף — לא תצא בהם, שמא תשלוף להראותם ותעבירם ד' אמות ברשות הרבים.

נזמי האוון — מותר, הואיל וטורה הוא לה לשלפם, מפני שאזניה מכוסות בקישורים (רש"י ותוס'. וע' תשב"ץ ח"ג ער). ובמקומות שנוהגים לגלות האזנים — אסורה לצאת בהם. ולכן הבתולות שאזניהן מגולות — אסורות לצאת בנזמים (שו"ע הגר"ז שג, י).

1. טבעת שאין עליה חותם — לא תצא אשה בה, ואם יצאה פטורה. ושיש עליה חותם — לרבי זירא, שנוי הדבר במחלוקת תנאים; לרבי נחמיה החותם הוא העיקר, הלכך אין זה תכשיט אלא משאוי וחייבת. וכן סתמה משנתנו (סו.). ולחכמים — פטורה, שהחותם טפל לעיקר הטבעת. [וכן סוברים חכמים בכלים נוספים, כגון קולב ערסא (רש"י: מאזנים. ויש שהעירו על פירושו. ע' חדש האביב; חו"א כלים) וסולם, לילך אחר העמיד שבכלי, ומין הכלי נקבע על פי המעמיד. (ונראה שדוקא בכגון אלו שהמעמיד חשוב, ולא בשאר כלים. עפ"י חו"א כלים יו, ג). ואף כאן הטבעת היא מעמדת החותם ולא להפך].
לרבי [ולרב נחמן בר יצחק], יש אומרים שאין הדין תלוי במחלוקת תנאים, כי גם לחכמים, אשה היוצאת בשבת בטבעת שיש עליה חותם, חייבת, שהיא לה כמשאוי (הגהות אשר"י. וכן צידד בחו"א כלים יו, ד, ובאר בזה דברי הרמב"ם). והריטב"א חולק.
טבעת של איש שיש עליה חותם — תכשיט היא לו ולא משאוי, ושאין עליה חותם — משאוי היא לו וחייב חטאת. (רבא. וכדברי עולא להלן סו.).

נחלקו הראשונים לענין תכשיט המיועד לאיש בלבד, האם גזרו בו שמא ישלוף ויראהו. והכרעת הפוסקים שאין למחות ביד הנוהג התר, אם כי בעל נפש יחוש ולא יצא בטבעת כלל, גם אם יש עליה חותם (ע' משנ"ב שא ס"ק לח ובשעה"צ).
דבר שהוא תכשיט גם לאשה וגם לאיש — אסור אף לאיש לצאת בו (שא, ט).
הריטב"א (סד): כתב שעתה נוהגים האנשים לענוד טבעת ללא חותם. ואולם הרמב"ן כתב איסור בדבר. וכתבו פוסקים אחרונים (מובא במשנ"ב) שבעל נפש לא יצא בטבעת כלל בשבת, כאמור. ואולם בזמננו יש מתירים, כי כן דרך האנשים לענוד טבעת ללא חותם (כן פסק בשו"ת אור לציון ח"ב כג, יא).

2. מחט שאינה נקובה, שהאשה חולקת בה את שערך, וראשה אחד נועד לקישוט על פדחתה — לא תצא בה בשבת, ואם יצאה פטורה.
אבל מחט שאוגרת בה את שערך אל מתנת השבכה, יוצא לפי המסקנא שמותר לצאת בה, (אם משום שנועדה לצניעות אם משום שאינה עשויה כלל לנוי, הלכך אין חשש שליפה. ערש"י ותוס'. וע' מהרש"א).
מחט נקובה — משאוי היא ולא תכשיט, והיוצאת בה בשבת — חייבת. (משנה סו).
איש היוצא במחט שאינה נקובה — משאוי הוא לו וחייב חטאת. ואם יצא במחט נקובה — לדעת הרי"ף (סו). פטור. והרו"ה ועוד חולקים.

דף ס

פג. מה ענינה של גזרת 'סנדל המסומר'?

מפני מעשה שהיה, שנהרגו עם רב במערה / בבית הכנסת בשעת גזרות השמד, בגלל סנדל המסומר, אסרו חכמים לצאת בסנדל המסומר בשבת. ולפי שהמעשה ארע בשבת, לא אסרו אלא בשבת שהוא זמן